
Đi tới những đích xa

Trong hành trình sống và làm việc, con người thường hướng tới những cái đích mà mình cần phấn đấu vươn lên. Những cái đích ấy có thể gần hay xa, bình dị hay cao cả là tùy vào tâm nguyện, chí hướng và hoàn cảnh của mỗi người. GS. Hà Minh Đức đã đi tới đích xa khi ông vượt qua chặng đường 55 năm liên tục giảng dạy và nghiên cứu văn học, được nhận Giải thưởng Hồ Chí Minh về Khoa học và Công nghệ năm 2012.

Giải thưởng Hồ Chí Minh mà GS. Hà Minh Đức được tặng trong dịp này là sự ghi nhận của Nhà nước về những đóng góp to lớn của ông trong cụm công trình Sự nghiệp văn học, báo chí Hồ Chí Minh và một số vấn đề lí luận, thực tiễn văn hóa, văn nghệ Việt Nam. Cụm công trình gồm các chuyên luận *Sự nghiệp văn thơ Hồ Chí Minh*, *Báo chí Hồ Chí Minh*, *Tự lực văn đoàn - Trào lưu và tác giả*, *Một nền văn hóa văn nghệ đậm bản sắc dân tộc với nhiều loại hình nghệ thuật phong phú*. Nghiên cứu về sự nghiệp văn học của Hồ Chí Minh là đề tài lớn, hấp dẫn nhưng rất khó. Những giá trị nghệ thuật trong thơ văn của Người thật phong phú, tiềm tàng nhưng không dễ dàng khám phá, những tư tưởng sâu sắc cao đẹp của Người lấp lánh trong những câu thơ, lời văn nhưng không phải ai cũng hiểu thấu. Phải tập trung tâm huyết, trí tuệ trong một thời gian dài Hà Minh Đức mới có được những công trình khoa học chất lượng về sự nghiệp văn học của Hồ Chí Minh. Từ năm 1970, ông có bài viết đầu tiên về *Vẻ đẹp trong thơ của Bác* rồi sau đó tiếp tục đến các mảng Thơ tứ tuyệt, Thơ viết về tuổi thọ, Thơ chúc tết, các bài thơ *Nhật kí trong tù* và đến năm 1979, một chuyên luận công phu ra đời: *Chủ tịch Hồ Chí Minh, nhà thơ lớn của*

dân tộc. Với chuyên luận này, Hà Minh Đức đã chỉ ra tư tưởng xuyên suốt và nổi bật trong thơ của Bác là tư tưởng *Không có gì quý hơn độc lập, tự do*; đó cũng chính là chủ nghĩa yêu nước, là truyền thống anh hùng của dân tộc Việt Nam được vị lãnh tụ thiên tài của cách mạng đúc kết thành chân lí. Bên cạnh những khám phá về tầm cao tư tưởng của nhà cách mạng, Hà Minh Đức còn phân tích sâu sắc về vẻ đẹp tâm hồn của một nghệ sĩ vĩ đại rất nhạy cảm trước vẻ đẹp thiên nhiên và cuộc sống con người, một tâm hồn nhân ái bao la dành cho con người và sự sống.

Sau chặng đường ngọt chực năm tìm hiểu thơ ca của Bác, Hà Minh Đức lại say mê đến với những tác phẩm văn xuôi của Chủ tịch Hồ Chí Minh với nhiều thể loại đa dạng: văn chính luận, truyện ngắn và các thể kí. Thành quả nghiên cứu được ông công bố trong chuyên luận *Tác phẩm văn của Hồ Chí Minh*; Nxb Khoa học xã hội, 1985. Chuyên luận gồm 5 chương, bao quát được những tác phẩm văn của Nguyễn Ái Quốc – Hồ Chí Minh từ những năm của thế kỉ trước đến bản Di chúc thiêng liêng năm 1969. Qua những tác phẩm chính luận sắc sảo, qua những truyện ngắn và tác phẩm kí hấp dẫn, điều luyện và hiện

đại của Hồ Chí Minh, nhà nghiên cứu Hà Minh Đức đã phân tích thuyết phục tầm vóc lớn lao về tư tưởng và tài năng nghệ thuật của Người. Chuyên luận đã khẳng định truyền, kí và văn chính luận của Hồ Chí Minh là những tác phẩm lớn mở đường cho nền văn học mới của giai cấp vô sản Việt Nam, thể hiện sâu sắc chủ nghĩa nhân đạo cách mạng, kết hợp hài hòa giữa truyền thống dân tộc và tinh thần thời đại, thể hiện tập trung chân lí cách mạng và trí tuệ dân tộc.

Một đặc điểm nổi bật trong hành trình sáng tạo của GS. Hà Minh Đức là tính hệ thống. Ông có cái nhìn tổng thể về đối tượng rồi từng bước nghiên cứu một cách bài bản các chính thể nhỏ trong chính thể lớn và nhờ thế ông có những cụm công trình có tính hệ thống liên hoàn. Là nhà nghiên cứu văn học nhưng ông vẫn mạnh dạn bước sang lĩnh vực báo chí để viết về cơ sở lí luận báo chí và nghiên cứu sự nghiệp báo chí của Hồ Chí Minh. Cũng phải mất hơn chục năm trời Hà Minh Đức mới cho ra mắt bạn đọc tập chuyên luận *Báo chí Hồ Chí Minh*, Nxb Chính trị quốc gia, 2000. Đây là chuyên luận công phu, có ý nghĩa lí luận và thực tiễn hoạt động báo chí Việt Nam. Từ nguồn tư liệu đồ sộ trên 2000 bài báo của Chủ tịch Hồ

GS. Hà Minh Đức

Ảnh: Thành Long

Chí Minh, từ hàng trăm tài liệu viết về hoạt động báo chí của Bác, tác giả của tập chuyên luận đã làm nổi bật tài năng, chiều sâu văn hóa, bản sắc độc đáo của một nhà báo Việt Nam mang tầm vóc quốc tế. Điều quan trọng nhất là từ thực tiễn hoạt động báo chí của Hồ Chí Minh, nhà nghiên cứu đã đúc kết được quan điểm, tư tưởng chỉ đạo về báo chí cách mạng. Di sản báo chí, quan điểm báo chí của Hồ Chí Minh có giá trị lâu dài, là bài học quý báu cho những người làm báo. Các công trình nghiên cứu của Hà Minh Đức về sự nghiệp văn học và báo chí của Hồ Chí Minh là nhóm công trình đồ sộ, có những kiến giải khoa học sâu sắc và thuyết phục, có giá trị cao về phương pháp luận, góp phần khẳng định tầm cao tư tưởng, vẻ đẹp tâm hồn và tài năng xuất chúng của Hồ Chí Minh.

Công trình *Một nền văn hóa văn nghệ đậm đà bản sắc dân tộc với loại hình phong phú* ra đời kịp thời đã góp phần trả lời những vấn đề quan trọng trong thời kì hội nhập quốc tế sâu rộng, đặc biệt trên lĩnh vực văn hóa văn nghệ như: Thế nào là bản sắc dân tộc? Bản sắc văn

hóa dân tộc được biểu hiện như thế nào? Những yếu tố truyền thống văn hóa Việt Nam? Đây là những vấn đề được nhà nghiên cứu triển khai từ lĩnh vực văn học sang các lĩnh vực khác của văn hóa nghệ thuật và tìm được sự thống nhất trong đa dạng của nền văn hóa.

Tập khảo cứu *Tự lực văn đoàn - Trào lưu và tác giả* mới xuất bản những năm gần đây là sự kết tinh của một quá trình nghiên cứu bền bỉ. Từ năm 1956, Hà Minh Đức đã có bài viết đầu tiên về Tự lực văn đoàn đăng trên báo Sinh viên Việt Nam nhưng phải đợi hơn 30 năm sau ông mới có điều kiện trở lại đề tài này. Tự lực văn đoàn là một trào lưu văn học khá phức tạp, có nhiều ý kiến đánh giá ngược chiều, trong một thời gian dài gần như bị phủ nhận. Nhờ công cuộc đổi mới toàn diện của Đảng mà những hiện tượng văn chương trong quá khứ được nhìn nhận đánh giá lại một cách khách quan và khoa học hơn. Trong bầu không khí cởi mở ấy, Hà Minh Đức đã gặp gỡ với nhiều nhà thơ nhà văn lớp trước như Huy Cận, Lưu Trọng Lư, Tế Hanh, Kim Lân, Bùi Hiển, Tô Hoài để sưu

tâm tư liệu, trao đổi ý kiến và sau đó tổ chức hội thảo về Tự lực văn đoàn. Với những bước đi thận trọng, với độ lùi thời gian và sự lắng đọng của suy nghĩ tìm tòi, Hà Minh Đức đã có một công trình nghiên cứu công phu, khách quan, toàn diện về Tự lực văn đoàn. Với quan điểm lịch sử cụ thể và từ cái nhìn biện chứng về tiến trình văn học, ông đã mạnh dạn chỉ những hạn chế về tư tưởng và nghệ thuật của Tự lực văn đoàn đồng thời lí giải thuyết phục những đóng góp của trào lưu này trong quá trình hiện đại hóa văn học nước nhà.

Nhìn lại cụm công trình đồ sộ *Sự nghiệp văn học, báo chí Hồ Chí Minh và một số vấn đề lí luận, thực tiễn văn hóa, văn nghệ Việt Nam* của GS. Hà Minh Đức, tôi nghĩ về trữ lượng tinh thần của một nhà khoa học giàu sức sống, giàu tình yêu, giàu sáng tạo và giàu lòng kiên nhẫn, đủ sức đi tới những đích xa.

Theo tài liệu "20 năm hoạt động khoa học công nghệ của Trường ĐHKHXH&NV, ĐHQGHN"